

בא

הדילוג והפסיחה שהקב"ה מדלג בתי ישראל מבין בתי מצרים וקופץ ממצרי למצרי וישראל אמצעי נמלט, וכן ב- פסוק שלאח"י פירש "מדלג ה' מבתי ישראל לבתי מצרים שהיו שרויים זה בתוך זה", הרי משמע, שהקב"ה עבר מ- בית לבית, ואילו לפירוש הרא"ם הרי כל תוכן פרש"י זה הוא להיפך, שהקב"ה הלך רק "במבוי אחד בלבד", ולא בשאר מבואות, ופשיטא לא מבית לבית.⁸

יש מפרשים⁹, דקשה ל' מה שנאמר "בארץ מצרים" ולא "במצרים", דמשמע מזה שהקב"ה עבר בכל ארץ מצרים להכות "כל בכור בארץ מצרים", שדבר זה כביכול ה' צריך זמן רב ושה' גדולה, ומשה אמר כחצות הלילה אני יוצא¹⁰ דמשמע דבאותו רגע ה' מכת בכורות (בכל ארץ מצרים) . וע"ז תירץ (רש"י) כמלך העובר ממקום למקום, ש- עובר בלי שה' ועכבה כי אינו מתיירא מסכנת הדרכים בשדות ויערות . . כך הקב"ה בהעברה אחת וברגע אחד הכה כל בכור בארץ מצרים ולא הוצרך ל- התמהמה ולעבור רגע חצות הלילה ולכן

א. "ועברתי בארץ מצרים כלילה ה- זה", ופרש"י "ועברתי" – "כמלך העובר ממקום למקום ובהעברה אחת וברגע אחד כולן לוקין". ומקור הפירוש הוא ב- מכילתא, אלא ששם איתא רק "כמלך שעובר ממקום למקום", ורש"י מוסיף (ומפרש) – "ובהעברה אחת וברגע אחד כולן לוקין".

וצריך ביאור: א) איזה קושי בפשוטו של מקרא בא רש"י ליישב? ב) מהו פירוש המשל "כמלך העובר ממקום ל- מקום" ג) מהו פירוש דבריו "ובהעברה אחת כו"?¹¹

ברא"ם¹² מפרש, דכוונת רש"י לתרץ ייתור תיבת "ועברתי", וכוונת הדמיון למלך היא, "שמנהגו ללכת בדרך ישרה ואינו פונה מכאן ומכאן" במבואות העיר כך הקב"ה עבר בארץ מצרים במבוי אחד בלבד ובאותה העברה לקו בכורי מצרים בין אותן שהיו באותו מבוי ש- עבר בו בין אותן שהיו במבואות אחרות.¹³

ופירושו צ"ע, שהרי בפסוק הקודם¹⁴ פרש"י "הקרבן הוא קרוי פסח על שם

(7) יב, יג ד"ה ופסחת.

(8) במשמרת הקודש כאן, דרש"י הוקשה לו אומרו ועברתי שלא יצדק זה בנוגע למקום ב"ה לזה פירש מלך העובר ממקום למקום ר"ל דברה תורה כלשון בני אדם להשמיע את האזון כמלך העובר (וראה גם באר מים חיים, "אמר העברה דרך כבוד ומשל כו"). ואולי זוהי גם כוונת הרא"ם, דזה שכי שהקב"ה עבר במבוי אחד בלבד אינו לגבי הקב"ה (שהרי מפורש שה' עובר בכל ארץ מצרים, כנ"ל), אלא דוגמתו במשל המלך העובר ממקום למקום.

(9) נחלת יעקב בפרש"י כאן.

(10) פרשתנו יא, ד.

(1) פרשתנו יב, יב.

(2) עה"פ, וכן להלן יב, כג.

(3) ועד"ז בגו"א.

(4) בכמה מפרשים (באר מים חיים (לאחי ה-

מהר"ל), הואיל משה (באר היטב). משמרת הקודש. ועוד) כתבו דהקושיא היא שלא שייך גבי השם העתקה ממקום למקום.

(5) כ"ה גם בהואיל משה כאן. ובנחלת יעקב העתיק מהרא"ם, "פונה לכאן ולכאן". ולכאורה כצ"ל.

(6) יב, יא ד"ה פסח.

בארץ מצרים גו' והכיתי גו', דהיינו הקב"ה בעצמו, וכמפורש בסוף הפסוק „אני ה' ובפרשׁיׁ׃ „אני בעצמי ולא ע״י שליח״. וכן משמע מפסוק שלאח״כ¹³ „ופסחתי עליכם״, שהקב"ה מדלג על בתי ישראל כו', וכן בדברי משה לישר-אל נאמר¹⁴ „ועבר ה' לנגוף את מצרים״: אבל עה״פ¹⁵ „ויהי בחצי הלילה וה' הכה כל בכור״ פרשׁיׁ׃ „וה', הוא וב״ד״, וכן נאמר כמ״פ בכתובים אלו ע״ד „המשׁ-חית״, ולא יתן המשחית לבוא אל בתי-כם לנגוף¹⁶ וכיו״ב, הרי שהמכה באה ע״י משחית. וכן מפורש בפרשׁיׁ׃ עה״פ¹⁷ „ואתם לא תצאו״, „מגיד שמאחר שניתנה רשות למשחית לחבל אינו מבחין בין צדיק לרשע כו״.

וזהו שמפרש רשׁיׁ׃ תיבת „ועברתי״ – „כמלך העובר ממקום למקום״, דכשמלך עובר ממקום למקום אינו הולך לבדו אלא עם פמליא דיילי״ו, שריו ועבדיו כו', ואף שהם עושים הכל לאפשר הלי-כת המלך ממקום למקום, הכל נקרא ע״ש המלך ולא ע״ש שריו וחיליו ו-כיו״ב: וכן הוא בעניינו, שאף שהקב"ה ה' עם ב״ד וצבא מעלה כו', מ״מ ה״ז הכל בכלל¹⁸ „ועברתי גו' והכיתי גו״.

דכאשר הקב"ה שולח שליח וכיו״ב, אף שאינו דבר התלוי ברצונו ובבחירתו של המלאך והשליח, מ״מ נקראים בשם

נקט לשון ועברתי ל' העברה שמורה על המהירות¹⁹.

אבל גם פירוש זה לכאורה צ״ע, דמהי הקס״ד שהליכת הקב"ה „בכל ארץ מצרים״ הוא דבר שׁ, צריך זמן רב ושהי גדולה, הרי פשיטא שהקב"ה הוא למע-לה מהגבלת מקום וזמן ויכול לעבור ככל ארץ מצרים ברגע אחד דחצות לילה. ולאידך, מה נתוסף ע״י המשל מ-„מלך העובר ממקום למקום״? ראשית – הרי אין המשל דומה לנמשל, דסו״ס אין הליכת מלך בו״ד, גם כשעובר ממקום למקום במהירות גדולה, דומה כלל ל-„ועברתי גו״ שהיתה ברגע אחד דחצות לילה, בכל ארץ מצרים. ועוד דמה מו-סיף המשל.

זאת ועוד: אע״פ שהעברה מורה על מהירות החילוך בלי שהיות, מ״מ הרי ה-ענין דׁ, ברגע אחד כולן לוקיין״ לא יתכן במלך בשר ודם, שפשיטא שדורש זמן להכות ריבוי בני אדם ובהמה כו' שבכל הארץ, וא״כ הפירוש ברשׁיׁ׃ אינו מתאים לכאורה²⁰.

ב. לכאורה יש לפרש שרשׁיׁ׃ בא ב-פירושו לתרג קושיא המתעוררת בכל-לות הפרשה: בפסוק זה נאמר „ועברתי

(11) וראה גם פ״י זה ינחמנו ומלבי״ם למכילתא

כאן.

(12) בבאר יצחק כאן, דמ״ש רשׁיׁ׃ „ובהעברה אחת וברגע אחד כולן לוקיין״, כוונתו לומר שאינו כפשוטו כמלך שהולך ממקום למקום, „לא מצד התנועה המקומית לבד שלא תפול בחיק הבורא ית', אבל גם מצד המכה כי לפי הפעל הזה יורה היות המכה במדינה בזה אחר זה כו' וזה לא יתכן לאמרו אצל הבורא ית' אבל באמת שפעל ועברתי אינו אלא על דרך הדמיון ובאמת שברגע אחד ובהעברה אחת כולם לוקיין״.

ודוחק גדול ליישבו בלשון רשׁיׁ׃, שלפי פשוטו מ״ש „ובהעברה אחת כו״ הוא המשך וביאור לתחילת לשונו „כמלך העובר ממקום למקום״.

(13) יב, יג.

(14) יב, כג.

(15) יב, כט.

(16) יב, ככ.

(17) ראה תיב״ע כאן. ירושלמי סנהדרין פ״ב

ה״א.

(18) ראה ירושלמי שם „לא שלח לא שליח כו״

הוא בעצמו דכתיב ועברתי . . הוא וכל דרגון ידידי״. וראה בעלי התוס' יב, כג. חזקוני שם. ושם יג.

בכורות נאמר²² „כה אמר ה' כחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים ומת כל בכור בארץ מצרים מבכור פרעה גו'„ ואילו כאן (בדברי משה לישראל) נאמר „ועברתי בארץ מצרים“.

וצ"ב הכוונה במ"ש שם „אני יוצא בתוך מצרים“, דלכאורה, פעולות הקב"ה אינן מצריכות „יציאה“ של הקב"ה²³. ו- כמו שהי' בשאר המכות, „הנה יד ה' הוי' במקנך גו'„ „והפלה ה' בין מקנה ישראל גו'“²⁴, „ואך אותך ואת עמך בדבר גו'“²⁵ — ולא נאמר בכל אלו שהיתה „יציאה“ של הקב"ה לתוך מצרים כדי להכותם. ו- פשוט, דמעשה הקב"ה הוא באופן דהוא אמר ויהי²⁶, ולמה נאמר כאן „אני יוצא גו'“?

אלא דענין ה„יציאה“ כאן פירושו מעשה מיוחד בשביל הצלת וגאולת יש-ראל, וכמ"ש²⁷ „וארד להצילו מיד מצ-רים“, וזוהי גם מטרת „יציאת“ הקב"ה „בתוך מצרים“, כדי להצילים ולגאלם.

[ואף שגאולת ויציאת בני' ממצרים היתה „בעצם היום הזה“, יום ט"ו ב- ניסן²⁸, מ"מ, זמן הגאולה מצד למעלה

„שלוחי השם“: משא"כ כאשר הם הול-כים ופועלים ביחד עם ה„מלך“, הקב"ה בעצמו, כשהוא ית' „עובר ממקום ל-מקום“, הרי הכל מתייחס להקב"ה יי.

אבל, אף שפירוש זה אתי שפיר ב- לשון המכילתא „כמלך שעובר ממקום למקום“²⁹, קשה לבאר כן דברי רש"י, שמוסיף ומפרש „ובהעברה אחת וברגע אחד כולן לוקין“, דלפי הנ"ל הרי ה- עיקר חסר בפרש"י, דהול"ל שהולך עם שריו ועבדיו וחיליו (וכי"ב), ואילו רש"י מדגיש ענין אחר, ש„בהעברה אחת וברגע אחד כולן לוקין“³⁰.

ג. ויש לומר הביאור בזה:

הקושי בלשון „ועברתי“ כאן הוא, ד- לעיל בדברי משה לפרעה ע"ד מכת

(19) ראה בארוכה במושב זקנים כאן ובמפרשי רש"י (רא"ם, נחלת יעקב, מהרש"א, אמרי שפר ועוד) על פירש"י דיה אעשה שפטים. וראה גם רע"ב חוקת כ, טז. ועוד.

(20) ראה תורת עה"פ כאן. ועוד.

(21) בפ"י דברי המכילתא שהוא ביל"ש עה"פ „כמלך שעובר ממקום למקום“ כ' ביות רענן (לבעל מג"א) „אע"פ שמלך א"צ לעבור ממקום למקום שהרי הכל מוכנים לעשות שליחותו אפ"ה עובר לפעמים בעצמו כך הקב"ה בביכול“. ובדברי דוד (הובא בשפ"ח כאן) מפרש ע"ד רש"י „ע"ד המדרש, מלך בור' כשיצא למלחמה יוצא בבני אדם מרובים וכשיצא לשלום יוצא במועטים, אבל הקב"ה כשיצא למלחמה יוצא יחידי כ' וכשבא לשלום באלפים ורבבות כ', וכאן אמר ג"כ ועברתי בארץ מצרים דהיינו למלחמה כמלך העובר ממקום למקום דהיינו לשלום וכמ"ש אני ולא מלאך“.

אבל נוסף על הדוחק לפרש כן ברש"י שלא הביא מדרש הנ"ל בפרשתנו ולא רמזו כאן כלל, הרי לפ"י זה — מה שייד המשך לשון רש"י (כ- בפנים).

(22) יא, ד"ה.

(23) במפרשים עה"פ (מנחה בלולה ועוד. וראה ע"ד פסיקתא רבתי בהוספה פ"ב) מכארים ל' „אני יוצא“, „כדאמרי אינשי הנני יוצא ידי חובתי שאמר-תי לאברהם (לך טו, יד) וגם (את) הגוי אשר יעבודו דן אנכי“. אבל בפשטות אין זו לשון תורה אלא לשון חכמים, ועוד, אם ס"ל לרש"י כן, הו"ל לכתוב זה בפירוש.

(24) וראה ט, ג"ד.

(25) שם, טו. משא"כ בשאר מכות (לבד ערוב) לא נאמר בפירוש שנעשו מהקב"ה אלא ע"י פעולת משה ואהרן בזה. וראה שמיר פ"ב, ד.

(26) תהלים לג, ט.

(27) שמות ג, ח.

(28) פרשתנו יב, מא ובפרש"י.

(*) אלא שהביאו ב' בהעלותך יב, ה.

שהליכת הקב"ה בארץ מצרים היתה בש-
ביל הצלת וגאולת ישראל כנ"ל.

ואלו הן ב' הלשונות בכתוב – „אני
יוצא בתוך מצרים“, „ועברתי בארץ
מצרים“ – כי בחצות לילה, זמן מכת
בכורות, היו כביכול שני ענינים מצד
השם: גדר של יציאה בשביל הצלת
ישראל, וגדר של העברה ביחס להכאת
בכורי מצרים.

ד. אלא שעדיין צ"ע: בפסוק כאן
ממשיך „והכיתי כל בכור גו'“ (ולא
„ומת“, כמ"ש גבי „אני יוצא“), ומשמע
לכאורה, שמיתת בכורי מצרים לא היתה
בדרך ממילא אלא באופן של פעולה,
ומ"ש „ועברתי גו' והפיתי גו'“ היינו
הליכה מיוחדת בשביל מעשה הכאה זו.

ולכן ממשיך רש"י „(כמלך העובר
ממקום למקום) ובהעברה אחת וברגע
אחד כולן לוקין“: בזה מדגיש רש"י, ש-
לשון „ועברתי“ כאן מלמדנו לא רק אופן
„הליכת“ הקב"ה במצרים (שלגבי הכאת
בכורי מצרים היתה „כמלך העובר מ-
מקום למקום“), אלא גם אופן הכאת
המצרים, דכיון שהכאת המצרים היא
כאשר הקב"ה „עובר ממקום למקום“,
לכן גם גוף ההכאה היא בדרך העברה,
באופן של „בהעברה אחת וברגע אחד
כולן לוקין“, לא הכאה באופן פרטי, כל
מצרי ומצרי בפ"ע בהשגחה מיוחדת,
אלא כולם הוכו כאחד³⁵.

(35) דאף שהקב"ה הבחין במצרים בין טפה של
בכור לטפה שאינה של בכור (רש"י קדושים יט, לו.
ועד"ז ברש"י בהר כה, לח. שלח טו, מא), ה"ז בנוגע
החילוק בין בכור לשאר המצרים, אבל הריגת בכורי
מצרים גופא היתה באופן ד, בהעברה אחת. . כולן
לוקין. ועצ"ע.

(*) ראה וז"א קא, ב. של"ה מה, ב סוף הגהה
הא'. אבל ההדגשה שם שלכן ה"ז דוקא ע"י הקב"ה
לבד (ולא ע"י מלאך) – לא הובא בפרש"י.

התחיל מהלילה, כמפורש בכתובי³⁶, „ליל
שמורים הוא לה' להוציאם מארץ מצרים
הוא הלילה הזה לה'“, „הוא הלילה ש-
אמר לאברהם בלילה הזה אני גואל את
בניך“.

וזהו גם מ"ש „לאח"ז³⁷“ (אני יוצא גו')
ומת כל בכור בארץ מצרים גו', ולא
„והכיתי כל בכור“³⁸ וכיו"ב, כי זה ש„אני
יוצא בתוך מצרים“ לא ה' בשביל הכאת
בכורי מצרים כ"א בשביל הצלת ישראל,
אלא שבדרך ממילא „מת כל בכור ב-
ארץ מצרים“.

אבל אינו מובן מ"ש „ועברתי ב-
ארץ מצרים גו' והכיתי כל בכור“, שמש-
מעו „שהקב"ה עובר בארץ מצרים³⁹ לה-
כות כל בכור, במיוחד בשביל מכת בכור-
רות. ועוד זאת, שגם עבר מבית לבית
(באופן שה' צ"ל „פסיחה“ על בתי יש-
ראל), וכנ"ל ס"א.

ולכן פרש"י „כמלך העובר ממקום ל-
מקום“, שאין זו הליכה מיוחדת בשביל⁴⁰
מכת בכורות, אלא „כמלך העובר ממקום
למקום“ בשביל ענין אחר⁴¹. וכן בעניננו,

(29) שם, מב ובפרש"י. ובפ' ראה טז, א: הוציאך
ה"א ממצרים לילה (וראה פרש"י שם).

(30) להעיר מעץ הדעת טוב להרח"ז פרשתנו
יב, כט (סד, ג). אלשיך כאן יא, ד.

(31) בח"א (ועד"ז בתיכ"ע) מתרגם בשניהם
(„אני יוצא“ „ועברתי“) ל' התגלות, „אנא מתגלי“,
„אתגלית“. אבל כידוע דרך התרגום להפשיט ה-
דברים מגשמייתם, אבל בפשט"מ יש חילוק בפ"י-
רושם.

(32) להעיר מפרש"י לך (יב, ו) „ועבר אברהם
בארץ“ – „נכנס לתוכה“. וראה ר"ם וגו"א שם.
באר בשדה על פרש"י שם.

(33) להעיר מגו"א פרשתנו עה"פ בפרש"י ד"ה
אעשה שפטים, דהו"ל למכתב ועברתי להכות בכורי
מצרים. . כי מה שבי' ועברתי והכיתי כאילו ה' כל
דבר ודבר בפ"ע.

(34) ראה גם באר בשדה על פרש"י כאן.

„הכל גלוי לפני, אלא אמר הקב"ה נותן אני את עיני לראות שאתם עסוקים במצותי ופוסח אני עליכם".

וזהו גם גודל הענין ד"פסח הוא לה", דפרש"י (כנ"ל) „הקרבן הוא קרוי פסח על שם הדילוג והפסיחה שהקב"ה מדגל בתי ישראל מבין בתי מצרים וקופץ ממצרי למצרי וישראל אמצעי נמלט", דלכאורה צ"ב, מדוע נחשב זה לענין עיקרי כ"כ, עד שהקרבן נקרא ע"ש פסיחה זו, וכמ"ש „ואמרתם זבח פסח הוא לה' אשר פסח על בתי בני ישראל במצרים בנגפו את מצרים ואת בתינו הציל"? הציל?

אלא שבזה בא לידי ביטוי גודל מעלת וחביבות ישראל אצל הקב"ה, דכה בשעה שהקב"ה הכה את בכורי מצרים באופן של „העברה אחת... כולן לוקין", הנהגה באופן של „העברה" בעלמא, הנה בענין זה גופא, בנוגע ישר-אל ה' גדר של „יצאה" בתוך מצרים, שהקב"ה „יצא" „בתוך מצרים" בכל המבואות, כדי להציל כאו"א מישראל, גם אלו הנמצאים בין בתי המצרים. וזו היתה התחלת גאולת ישראל, שהקב"ה בכבודו ובעצמו יצא להציל ולגאול את כאו"א מבני מצרים.

ו. ביאור החילוק בין שתי ההנהגות הנ"ל ד„אני יוצא" ו„ועברתי" ע"ד החסידות³⁷:

כללות ענין גאולת מצרים בא ע"י „הקב"ה בכבודו ובעצמו"³⁸, מהותו ועצ-

וזהו גם תוכן המשל מ„מלך העובר ממקום למקום": כאשר הליכת המלך היא בשביל להלקות, אזי נחשבת הכאת כל אחד כענין בפ"ע הבא בזמן בפ"ע, אבל כאשר ההליכה היא בדרך העברה ממקום למקום, ואגב ההעברה נעשית ההכאה, הרי ההעברה היא העברה אחת, ובמילא גם הא דלוקין נחשב כלוקין ברגע אחד. וכ"ה בנדר"ד, דכיון שהליכת הקב"ה בארץ מצרים היתה בשביל הצלת וגאולת ישראל, וביחס להכאת בכורי מצרים ה"ז „כמלך העובר ממקום למקום", לכן גם הכאת המצרים היא בהעברה בעלמא, שבהעברה זו — שהיא „העברה אחת וברגע אחד" — לקו כל הבכורות (כאחד).

ה. והנה, ע"פ הדגשה זו בפרש"י, ש-הכאת בכורי מצרים היתה „בהעברה אחת וברגע אחד", יש עומק חדש בכל הענין ד„ופסחתי עליכם":

אין פירוש הדברים (כפי שמשמע ב-שטחיות), שהקב"ה ירד ועבר בין בתי מצרים כדי להכותם, ובגלל זה נעשה עוד ענין, שהוצרך הקב"ה לפסוח על בתי ישראל, אלא שמלכתחילה, כל ירי-דה ויצאה זו בתוך מצרים לא היתה אלא בשביל הצלת ישראל, ואילו הכאת המצרים היתה דרך העברה בעלמא.

זאת אומרת, שבמכת בכורות גופא היו שני הגדרים ד„יצאה" ו„העברה": הכאת בכורי מצרים היתה באופן של „העברה", „בהעברה אחת... כולן לו-קין" וביחד עם זה, כדי להציל את ישראל מן המשחית, „יצא" הקב"ה „בתוך מצרים", שירד והשגיח בבתי ישראל כדי להצילם, וכפרש"י עה"פ³⁹ „וה' ה-דם לכם לאות גו' וראיתי את הדם" —

(37) פרשתנו יב, כז.

(38) בביאור ענין „ועברתי" (גבי מכת בכורות) ע"ד החסידות ראה ד"ה ועבר ה' באוה"ת פרשתנו (כרך ז) ע' ב'תרלג ואילך. ד"ה ועברתי בארץ מצרים בסו"מ תשי"ז ע' 136 ואילך.
(39) ל' הגש"פ פיסקא ויוציאנו.

(36) פרשתנו יב, יג ד"ה וראיתי.

עליונים ואת התחתונים . . בחר בישראל עמו והוציאם ממצרים ערות הארץ⁴¹ מא- קום הוזהמא והטומאה לא ע"י מלאך⁴² . . אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו ירד לשם כמ"ש וארד להצילו וגו'⁴³, והיינו דחיבה זו של הקב"ה לבני גרמה לכך שהקב"ה ירד ויצמצם את עצמו בעניני בני ישראל, עד להשגית עליהם בהש- גחה פרטית ולהצילם.

וזהו מ"ש "אני יוצא בתוך מצרים", ש- זוהי "יצאת" הקב"ה ממקומו ("הינח הקב"ה את העליונים") וירידתו, "בתוך מצרים", וכ"ז כדי להציל את ישראל.

ז. והנה, ענין זה, שירידה זו של הקב"ה להציל את ישראל, היא מחמת האהבה של הקב"ה לבני⁴⁴ (מצד פנימיות המקיף), בא לידי ביטוי גם בפרטי הנס ד"פסחתי עליהם", וכהובא בפרש"י⁴⁵ דגם כ"שהי' ישראל בביתו של מצרי שומע אני ילקה כמותו ת"ל ולא יהי בכס נגף", דלכאורה צע"ק, מהי הקס"ד שבשביל שהי' איש ישראל בבית מצרי "ילקה כמותו"⁴⁶?

אך הענין הוא, דמזה גופא שאיש ישראל זה נמצא בבית מצרי כלילה זה, מובן פחיתות מצבו הרוחני. לאחריו כל מה שעשו להם המצרים, ולאחרי כל ה- מכות שקבלו המצרים, הנה איש זה עדיין בביתו של איש מצרי, ואימתי – כלילה זה שנצטוו להקריב הקרבן פסח (בשביל הצלתו), והוזהר "ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר"⁴⁷!

מותו ית', וכלשון הכתוב "אני יוצא", אני ממש, עצמותו ומהותו ית', שלמעלה מכל סדר השתלשלות.

וזהו גם הטעם הפנימי לכך שהכאת המצרים היתה בדרך ממילא, "ומת כל בכור גו'", ע"ד המבואר⁴⁸ בענין "הוא צוה ונבראו"⁴⁹, לשון נפעל, כי מצד בחי המקיף בא הכל לא בדרך פעולה ("ברא") אלא כמו בדרך ממילא ("נבראו"), וכן בנדוד⁵⁰, דכיון שמכת בכורות היתה מה- קב"ה בכבודו ובעצמו, לכן היתה באופן של "ומת כל בכור".

ומטעם זה – "בהעברה אחת . . כולן לוקין", בדרך "העברה" בלי התחלקות (כנ"ל בארוכה), כי הקב"ה בכבודו וב- עצמו, הרי שווה ומשווה קטן וגדול.

אמנם כ"ז הוא בנוגע לאומות העולם, משא"כ בנוגע לבני⁵¹ הרי ידוע, שגם מצד בחי המקיף, החיבה היא לבני⁵², ואד- רבה, דוקא בזה מתגלה אמיטית חיבתם של ישראל. וכמבואר⁵³ בענין "הלא⁵⁴ אח עשו ליעקב גו' ואוהב את יעקב ואת עשו שנאתי", דגם מצד בחי המקיף, ש- שם "כחשיכה כאורה"⁵⁵ ובמילא "אח עשו ליעקב", מ"מ, "ואוהב את יעקב ואת עשו שנאתי". שזהו ענין בחירת הקב"ה בבני⁵⁶ לא מצד טעם, דאף שלכאורה מדובר בבחינה ששם לא ניכרת מעלתם של ישראל לגבי עשו (כי "כחשיכה כ- אורה"), מ"מ, "ואוהב את יעקב" דוקא.

ומצד חיבה זו "הניח⁵⁷ הקב"ה את ה-

(40) לקו"ת שה"ש יד, ג. סה"מ קונטרסים ח"א

קצד, א.

(41) תהלים קמח, ה.

(42) ראה אוה"ת בראשית (כרך ג) תקסה, א ואילך. ובכ"מ לקו"ש ח"ז ע' 25.

(43) מלאכי א, ב"ג.

(44) תהלים קלט, יב.

(45) ל' אדה"ז בתניא פמ"ז (סה, ב).

(46) מקץ מב, ט. שם, יב. קה"ר פ"א, ד (בסופו).

עץ חיים שער ציורי העולמות פ"א.

(47) מכילתא פרשתנו עה"פ כאן. ל' הגש"פ

שם.

(48) יג ד"ה ולא יהי'.

(49) ועכ"פ הול"ל "עמו", ולא "כמותו".

ולכן קס"ד ש"ללקה כמותו", כיון ש-
לא ניכרת ההבדלה בינו ובין המצרי.

ואעפ"כ, מצד החיבה לכא"א מִי־שֶׁר־
אל, הרי "ואוהב את יעקב" דוקא, ולא די
שהקב"ה הציל גם איש ישראל זה (שזה
אפשרי גם ע"י מלאך), אלא עוד זאת,
שהקב"ה בכבודו ובעצמו ירד להצילו
מיד מצרים. וכנ"ל בפירוש "אני יוצא
בתוך מצרים", שהיתה ירידה והתלב-
שות⁵⁰ בתוך מצרים, ערות הארץ,

[שזהו אחד מהטעמים⁵¹ שלא ה' יכול
להיות ע"י מלאך, כי מלאך לא ה' יכול
לירד בטומאת מצרים].

ח. ומכאן הוראה בעבודת כא"א מ־
ישראל בהתעסקותו לקרב לבן של
ישראל לאבינו שבשמים: יש האומרים
שמוכנים לעסוק בקירוב בנ"י לתומ"צ,
אבל לא לרדת ממדרגתם בשביל זה.
ולדוגמא, אדם העוסק בלימוד התורה,
מוכן ללמוד תורה גם עם פשוטי עם,
ואפילו עם איש ישראל שלע"ע רחוק
מתורת השם, אבל במה דברים אמורים,
כאשר הם מוכנים לבוא אל בית ה',
לבית המדרש וד' אמות של תורה ללמוד
עמו, משא"כ כשהוא צריך להפסיק
מלימודו ולירד להתעסק עם אלה שאינם
שייכים לע"ע להכנס לבית המדרש
ללמוד, להיותם תינוקות שנשבו לבין

העכו"ם, טוען הוא, שאין התעסקות זו
שייכת אליו.

וע"ז היא ההוראה – "דיו לעבד ש-
יהא כרבו"⁵², דכמו שהקב"ה בכבודו וב-
עצמו ירד⁵³ למצרים ערות הארץ מקום
הזוהמא והטומאה להוציאם משם, וגם
לאיש כזה שנמצא בבית מצרי, וכ"ז כדי
לקרבו אליו, ובקירוב ייחוד אמיתי ע"י
התורה ומצות⁵⁴ – כן צריך כ"א מבנ"י
לירד "לירד" ממדרגתו להציל את בנ"י, גם
תינוקות שנשבו מישראל, וגם אם בגלל
ירידה זו מטנף לבושו⁵⁵ (כמובן ופשוט,
באופן המותר ע"פ הלכה).

ומה גם שלאחרי שהקב"ה אמר במ"ת
"אנכי ה' אלקיך"⁵⁶ לשון יחיד⁵⁷, נעשה
ה' כחך וחיותך של כא"א מִי־שֶׁר־
באיזה מעמד ומצב שהוא, וצריכים רק
לגלות רצונו האמיתי והפנימי⁵⁸,

והרי גאולת כלל ישראל – דכא"א
מישראל, גם ראשיכם שבטיכם, וכן גאו-
לת השכינה דשכינתא בגלותא – תלוי
בגאולתן של כל אחד ואחד, שהרי ב-
גאולה זו דלעת"ל לא ישאר אף אחד
בגלות, ועד דגם אותו הסוג שלא נגאלו
ממצרים, יגאלו בגאולה העתידה לבוא
ע"י משיח צדקנו,

וכמדובר כמ"פ⁵⁹ בפירוש התשובה
לבן רשעי⁶⁰, "אילו ה' שם לא ה' נגאל",

(52) ברכות נח, ב. ועוד. תנחומא ח"ש ד.

(53) ראה אוה"ת במדבר כרך ו ס"ע א'תשצז

ואילך.

(54) ראה בארוכה תניא שם.

(55) ראה שה"ש ה, ג.

(56) יתרו ב, ב.

(57) ראה רמב"ן עה"פ. פסיקתא רבתי פכ"א.

(58) ראה לקוית ר"פ ראה.

(59) ראה רמב"ם ספ"ב דהל' גירושין.

(60) ראה לקו"ש ח"א ע' 2. וש"נ.

(61) בהגש"פ. וראה לשון המכילתא פרשתנו יג,

ח. יד. רש"י שם יג, ח. ירושלמי פסחים פ"ה ה"ד.

(50) ומ"ש בתו"ח וירא (קג, סע"ג) "וכידוע
בירידתו במצרים דכתיב ועברתי בארמ"צ כו' ולא
נו' בזה ענין ירידה כלל משום דגם חושך לא יחשיך
ממך כו' כחשיכה כאורה ממש" – היינו כלפי
המצרים במכת בכורות, שבה לא היתה שום ירידה
ח"י, אבל בשייכות לישראל הרי מקרא מלא דבר
הכתוב "וארד להצילו", כנ"ל בפנים, וכמובא בתניא
שם ועצ"ע.

(51) ראה לקו"ת צו יב, ג. טז, א. וראה תו"ח
בראשית כז, ב. סידור רצט, א.

דרק שם במצרים לא הי' נגאל, אבל
בגאולתנו מגלות זה"ג גם הוא יהי' נגאל,
ובהתעסקות של כאו"א מישראל
לקרב את בני"י לאביהם שבשמים, הקב"ה
הולך עמו לסייעו בעבודתו זאת,
ועי"ז נגאלים בני"י מהגלות, „ואתם

תלוקטו לאחד אחד בני ישראל" ⁶³, ע"י
משיח צדקנו, שבונה המקדש ומקבץ
נדחי ישראל" ⁶⁴, תיכף ומיד ממש.

(משיחת ש"פ בא תשל"ו)

(63) ישעי' כז, יב. וראה רש"י נצבים ל, ג „אוחז

בידיו ממש איש איש כו".

(64) רמב"ם הל' מלכים ספ"א.

(62) כיון שהוא לאחר מ"ת – ראה בארוכה

לקו"ש שם ואילך.

בא ב

פלוגתא זו מצינו גם במס' סופרים¹⁰, ושם הלשון „רבי יוסי אומר צבאות חול“, ובהמשך לזה „אמר ר"ש בן אלעזר של בית אגודה היו כותבין בירושלים והיו מוחקין צבאות שהיו נוהגין בו חול שנאמר¹¹ ופקדו שרי צבאות בראש העם“. ובאבות דר' נתן¹² מפורש הוא בדברי ר' יוסי עצמו – „אמר ר' יוסי חלקנו על צבאות שנאמר ופקדו שרי צבאות בראש העם“. ועד"ז איתא ב' ירושלמי¹³ „תני ר' יוסי אומר של בית חגירה כותבנים אומנים היו בירושלים היו מוחקין צבאות שכן הוא שם חול במקום אחר ופקדו שרי צבאות בראש העם“.

ויש להבין טעם החילוקים בדברי ר' יוסי, שבש"ס דידן הביא ראי' לשיטתו (שצבאות אינו מהשמות שאינם נמחקין) מזה שהוא שמם של בני „שנאמר והוצאתי את צבאותי גוי“, ובמס' סופרים ובאדר"נ (וכן בירושלמי) הובא הכתוב „ופקדו שרי צבאות בראש העם“.

גם צריך ביאור מש"כ בש"ס דידן „שלא נקרא צבאות אלא על שם ישראל“

א. בצאת ישראל ממצרים, מצינו ב' קרא שנקראו אז בתואר חדש – „צבאות“, כמ"ש בפרשתנו „כי בעצם היום הזה הוצאתי את צבאותיכם מארץ מצרים“, „ויהי בעצם היום הזה הוציא ה' את בני ישראל מארץ מצרים על צבאותם“ (וכן כתיב בפ' הקודמת, „והוצאתי את צבאותי את עמי בני ישראל מארץ מצרים“).

וע"פ הידוע שבעת יציאת מצרים נע-שו ישראל לגוי ועם בפני עצמו, כמ"ש „לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי“, נראה לומר טעם הדבר, כי שם זה („צבאות“) מדגיש (לא רק מעלה פרטית בבני יש-ראל, אלא) דבר עיקרי במהותו של עם ישראל.

ב. ויש לבאר זה בהקדם ביאור שם „צבאות“ שהוא אחד משמותיו של ה' קב"ה, ומחלוקת בדבר, דהת"ק בברייתא¹⁴ ס"ל „צבאות“ היו בכלל השמות שאינם נמחקים, ור' יוסי אומר צבאות כולו נמחק שלא נקרא צבאות אלא על שם ישראל שנאמר והוצאתי את צבאותי את עמי בני ישראל מארץ מצרים¹⁵.

יוסי (וכ"ה גירסת הר"ח הר"ף ורב האי גאון (הובא בס' האשכול ה' ס"ח סי"ז). ובכמה גי' [בה"ג (הובא בדברי רב האי גאון שם, שזהו טעם הרס"ג שלא הזכיר צבאות בכלל השמות שאינם נמחקין). רא"ש שבועות שם. ובחי' הרשב"א כ' ש"כ, גירסת כל הספרים שלפנינו]. וראה גם ר"ן שם) אמר שמואל הלכה כרבי יוסי.

(10) רפ"ד. נסמן עה"ג בגמ' וכן האדר"נ דל-קמן.

(11) שופטים, כ, ט.

(12) פל"ד, ב.

(13) מגילה פ"א ה"ט קרוב לסופה.

(1) יב, יז.

(2) שם, מא.

(3) שם, נא.

(4) וארא ז, ד (ראה לקמן בפנים). וראה שם ו,

כו.

(5) ואתחנן ד, לד.

(6) שבועות לה, ב.

(7) וכן לסתמא דברייתא שם, ע"א.

(8) ברי"ף ורא"ש (ס"ג) „לפי שלא נקרא

הקב"ה צבאות אלא על שם צבאות ישראל“.

(9) וממשיך בגמ' „אמר שמואל אין הלכה כרבי